

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ШТРАФУ

Резніченко Ганна Семенівна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та кримінології ОДУВС

Ключові слова: штраф, кримінально-виконавчі інспекції, Державна виконавча служба, уповноважений орган з питань пробації

Анотація: У статті визначається проблемні питання щодо визначення органу, на який покладається виконання покарання у виді штрафу, а також доцільність повернення до компетенції Державної виконавчої служби виконання штрафу, як додаткового виду покарання. Вносяться пропозиції щодо відповідних змін у чинному кримінально-виконавчому законодавстві.

Ключевые слова: штраф, уголовно-исполнительная инспекция, Государственная исполнительная служба, уполномоченный орган пробации.

Аннотация: В статье рассматриваются проблемные вопросы определения органа, исполняющего наказание в виде штрафа, а также возвращение к компетенции Государственной исполнительной службы исполнения штрафа, как дополнительного вида наказания. Вносятся предложения о изменениях в уголовно-исполнительном законодательстве.

Key words: fine, criminal-executive inspections, state executive service, authorized body on probation

Annotation: The article defines the problematic issues concerning the determination of the body, which is charged with the execution of a penalty in the form of a fine, as well as the expediency of returning to the competence of the State Bailiffs' Service the execution of a fine, as an additional form of punishment. Proposals on appropriate changes in the current criminal-executive legislation are made.

Загальна постановка проблеми. Кримінальний кодекс України визначає, що покарання є заходом примусу, що застосовується від імені

держави за вироком суду до особи, визнаною винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого.

У кодексі встановлено 12 видів кримінальних покарань розташованих від найменшого суворого до найбільш суворого. На першому місці у системі кримінальних покарань знаходиться штраф. У ч.1. ст.53 Кримінального кодексу України визначено, що штраф - це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині цього Кодексу, його розмір визначається судом і застосовується як основний, так і додатковий вид покарання; суд може призначити штраф із розстрочкою виплати певними частинами строком до одного року; суд у разі несплати штрафу замінює несплачену суму штрафу покаранням у виді громадських, виправних робіт, або покаранням у виді позбавлення волі за умов, передбачених КК України.

Попрас В. О. зазначає, що штраф, як у вітчизняному, так і в зарубіжному кримінальному праві давно вже став класичним видом покарання. В світі немає жодного кримінального кодексу, який би не передбачав даного виду покарання[5, с.1]. Смирнов А. А. вважає, що при призначенні штрафу на перше місце висуваються запобіжно-виховні складові, які характеризують штраф як кримінальне покарання[11, с.171].

Аналіз судової статистики свідчить, що даний вид покарання застосовується все частіше. У перші роки дії КК України питома вага штрафу складала 4,4-5,6% від загальної кількості призначених покарань. У 2005-2006 р. спостерігається активізація у застосуванні штрафу 6,6% і 8,8% від загальної кількості призначених покарань. У 2008-2009 р. спостерігається тенденція стабільного застосування даного виду покарання у межах 14,7-15% [4, с.246-247]. У 2015-2016 р. простежується тенденція до збільшення застосування штрафу 19,7% та 21,8 % відповідно. Для порівняння у 2016 році покарання у виді штрафу застосовувалося на рівні з покаранням у виді позбавлення волі 21,8 % та 21,2 % відповідно. Окрім цього серед покарань, що не пов'язані з позбавленням волі та застосовуються як основні, покарання у виді штрафу застосовується найчастіше. Так, протягом 2015-2016 р. громадські роботи

складали 9,1%-8,7% від загальної кількості призначених покарань; виправні роботи 0,2%, обмеження волі 1,6%; арешт 3,7%-3,8%; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю 0,003%-0,005%; штраф 19,7%-21,8% [12]. Отже суди доволі часто призначають покарання у виді штрафу. Окрім того, не можна недооцінювати переваг штрафу, як покарання, що не пов'язано з позбавленням волі. Це і менша репресивність даного виду покарання, не обмежується свобода пересування засудженого, свобода спілкування з іншими громадянами і т. і; при виконанні не перериваються соціально корисні зв'язки засудженого з рідними та близькими, трудовими колективом і громадськими об'єднаннями; засуджений не вилучається зі звичного соціального середовища, тому немає необхідності в його соціальній реабілітації після відбування кримінального покарання; дозволяє уникнути тісного контакту засудженого з криміналітетом і отримання негативного досвіду; суспільство не несе великих матеріальних витрат по утриманню таких засуджених; більш ефективно здійснюється соціальний контроль за виконанням кримінального покарання, забезпечуються права, свободи і законні інтереси засуджених. Відповідно можна говорити про досить високу ефективність даної міри покарання.

Кримінально-виконавчий кодекс України визначаючи юридичний порядок виконання штрафу, покладає контроль за виконанням даного виду покарання на кримінально-виконавчі інспекції. Проте останні зміни у кримінально-виконавчому законодавстві, щодо приведення його у відповідність до міжнародних норм та стандартів, визначили органами, на які покладається виконанням покарань, що не пов'язані із позбавленням волі - уповноважені органи з питань пробації. Відповідно виникло певне протиріччя у визначенні органів, які повинні виконувати покарання у виді штрафу.

Стан наукової розробки проблеми. Проблемам застосування штрафу, як виду покарання, виконання і відбування даного виду покарання в різні роки були присвячені праці таких вчених як М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.Т.

Малярєнко, М.І. Мельник, В.О. Попрас, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, М.Д, Шаргородський, К. А. Автухов, І. С. Яковець та ін.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Незважаючи на значну кількість наукових праць присвячених всебічному вивченню покарання у виді штрафу, все ще потребують свого дослідження питання суб'єктів виконання даного виду покарання, узгодження між собою нормативно-правових актів, які регламентують виконання даного виду покарання.

Метою статті є дослідження особливостей законодавчого регулювання виконання покарання у виді штрафу, а також формування пропозицій з удосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства та практики його застосування.

Виклад основного матеріалу. Юридичний порядок виконання покарання у виді штрафу визначений Кримінально-виконавчим кодексом України (далі КВК). Засуджений зобов'язаний сплатити штраф у місячний строк після набрання вироком суду законної сили і повідомити про це кримінально-виконавчій інспекції за місцем проживання шляхом пред'явлення документа про сплату штрафу. У разі призначення штрафу з розстрочкою виплати певними частинами засуджений зобов'язаний сплачувати штраф у розмірі та строки, встановлені вироком суду. Про сплату відповідної частини штрафу засуджений повідомляє кримінально-виконавчій інспекції за місцем проживання шляхом пред'явлення документа про сплату відповідної частини штрафу. У разі несплати засудженим штрафу у строк, передбачений частиною першою цієї статті, суд за поданням кримінально-виконавчої інспекції розглядає питання про розстрочку виплати несплаченої суми штрафу або заміну несплаченої суми штрафу покаранням у виді громадських, виправних робіт або позбавлення волі відповідно до закону. У разі несплати засудженим чергового платежу під час призначення штрафу з розстрочкою виплати суд через місяць після закінчення строку виплати чергового платежу за поданням кримінально-виконавчої інспекції замінює несплачену суму штрафу

покаранням у виді громадських, виправних робіт або позбавлення волі відповідно до закону [1].

Отже, уважне вивчення ст. 26 КВК України “Порядок виконання покарання у виді штрафу” надає змогу стверджувати, що функції контролю за виконанням покарання у виді штрафу законодавець покладає на кримінально-виконавчу інспекцію, проте Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 07.09.2016 р. №1492-VIII у Кримінально-виконавчому кодексі термін “кримінально-виконавча інспекція” у всіх відмінках було замінено на “уповноважений орган з питань пробації”, всі обов'язки, що раніше покладалися на кримінально-виконавчі інспекції було передано органам пробації із внесенням відповідних змін у текст КВК України [7]. Проте ці зміни чомусь не торкнулися виконання покарання у виді штрафу. Фактично контроль за виконанням штрафу покладено на органи, яких не існує (маються на увазі кримінально-виконавчі інспекції). Окрім цього визначаючи у ст. 13 КВК України коло повноважень уповноваженого органу з питань пробації, законодавець чомусь взагалі не зазначає виконання покарання у виді штрафу. Проте штраф відносить до покарань, що не пов'язані із позбавленням волі, і вочевидь логічно було б виконувати даний вид покарання саме уповноваженому органу з питань пробації, як державному органу, на який покладено обов'язок виконання покарань, що не пов'язані із позбавленням волі. Погоджуємося із думкою висловленою І. С. Яковець та К. А. Автуховим “...за ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та лише у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. До повноважень утворених органів з питань пробації не віднесене виконання покарання у виді штрафу, алгоритми та способи вчинення будь-яких дій у цьому напрямі нормативними актами для пробації також не визначено [3, С.154]. Отже на законодавчому рівні повинно бути вирішено питання стосовно того, на який орган державної влади буде покладено виконання покарання у

виді штрафу. Оскільки чинний Кримінально-виконавчий кодекс України покладає виконання штрафу на кримінально-виконавчі інспекції (які фактично ліквідовані), натомість виконання даного виду покарання не передбачено у компетенції уповноважених органів з питань пробації. Відповідно на законодавчому рівні взагалі не врегульованим є питання виконання покарання у виді штрафу. Отже маємо справу із термінологічною неузгодженістю правових норм КВК та інших законодавчих актів, що регламентують виконання покарань, які не пов'язані із позбавленням волі. І можливо вихід вбачається у передбаченні серед кола обов'язків уповноваженого органу з питань пробації виконання покарання у виді штрафу, із внесенням відповідних змін ст.13 КВК України. Зокрема ст.6 Закону України “Про пробацію” від 05.02.2015 № 160-VIII серед завдань пробації закріплює виконання певних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі [10]. Отже виконання штрафу, як покарання, що не пов'язане з позбавленням волі, не буде суперечити відповідному законодавчому акту та внесе ясність у правозастосовну діяльність. Окрім цього внесенні змін до ст. 26 КВК України “Порядок виконання покарання у виді штрафу” у частині заміни терміну «кримінально-виконавча інспекція» на «уповноважений орган пробації» у відповідних відмінках.

Окремо слід звернути увагу на те, що штраф може призначатися і як основний, і як додатковий вид покарання. Кримінально-виконавчий кодекс України є основним законодавчим актом, що визначає процедуру виконання кримінальних покарань. Відповідно у Главі 5 КВК, яка передбачає виконання покарання у виді штрафу, повинні бути зосереджені правові норми, що деталізують виконання штрафу і як основного, і як додаткового виду покарання. Якщо простежити сучасну історію законодавчого закріплення у КВК України порядку виконання штрафу як додаткового виду покарання, то може можемо зазначити таке. Законом України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів» від 08.04.2014 р. № 1186-VII ст.26 КВК України було доповнено частиною 5 такого змісту: "5. Штраф, що

передбачений санкцією статті Кримінального кодексу України як *додаткове покарання*, виконується відповідно до вироку суду центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)" [8]. На той час Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) відповідно до Положення від 2 липня 2014 року № 229 була Державна виконавча служба України [9].

Наступним етапом Законом України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 року № 1404-VIII ст. 26 КВК України було викладено у новій редакції, яка виключала ч.5. Цим же законом з компетенції Державної виконавчої служби виводилося виконання штрафу, як додаткового виду покарання [6]. Проте не було визначено жодного іншого органу, який би натомість виконував даний вид покарання. Такий стан речей зберігається і по теперішній час.

Погоджуємося із думкою В. А. Кирилюк стосовно доцільності повернення Державній виконавчій службі права виконувати штраф, як додатковий вид покарання, у тому числі примусового стягнення на підставі виконавчого листі, виданого судом, який постановив вирок (якщо суд не знайшов підстав для заміни штрафу альтернативними видами покарань). Оскільки у Державній виконавчій службі наявні всі можливості щодо виконання даного виду покарання, окрім цього не можна забувати про багаторічний досвід державних виконавців у частині виконання даного виду покарання. Окрім цього таке рішення внесе ясність у процедуру призначення та виконання штрафу як додаткового виду покарання [2, с.16]. Аналогічного висновку дійшли І. С. Яковець та К. А. Автухов, які зазначають, що "...враховуючи прогресивні зміни, які відбулися у процесі виконання судових рішень, у тому числі й майнового характеру, а також утворення інституту приватних виконавців доречно внести зміни до КК України, КВК України, ЗУ

“Про виконавче провадження”, повернувшись до існуючого раніше порядку примусового стягнення сум неспланих штрафів” [3, с. 155].

Висновки. Отже Законом №1492-VIII внесено термінологічну плутанину у КВК України окрім цього незрозумілим залишається питання, який орган виконує штраф, як додатковий вид покарання? Пропонуємо закріпити за уповноваженими органами з питань пробації обов'язку виконання покарання у виді штрафу, призначеного як основний вид покарання, натомість повернути до компетенції Державної виконавчої служби виконання покарання у виді штрафу, призначеного як додатковий вид покарання. Відповідно внести зміни до статей 12, 13 та 26 КВК України визначивши їх наступним чином :

1. Викласти абз. 2 ч. 1 ст. 13 КВК України “Повноваження уповноваженого органу з питань пробації” у такій редакції: “виконання покарання у виді *штрафу*, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт”;
2. Викласти ч.1 ст. 26 КВК України “Порядок виконання покарання у виді штрафу” у такій редакції: « Виконання покарання у виді штрафу, призначеного як основне покарання покладається на уповноважений орган з питань пробації». Ч.1 ст. 26 у поточній редакції вважати відповідно ч. 2, ч. 2 ст. 26 у поточній редакції вважати ч. 3 і т. і.
3. Викласти ст. 12 КВК України “Органи державної виконавчої служби” у такій редакції: “Органи державної виконавчої служби виконують покарання у виді конфіскації майна та штрафу, призначеного як додатковий вид покарання, у випадках та порядку, передбачених цим Кодексом та законами України”.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінально-виконавчий кодекс : Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення 20.03.2018 р.) ;

2. Кирилюк В. А. Особливості правовідносин у сфері виконання покарання у виді штрафу. Науковий вісник. 2014р. №2. С.10-17.
3. І. С. Яковець, К. А. Автухов Проблемні питання виконання кримінального покарання у виді штрафу. Вісник кримінологічної асоціації України. Харків, 2017. №2(16). С.150-159.;
4. Пироженко О. С. До проблем призначення й виконання штрафу як кримінального покарання. Проблеми законності. Харків, 2011 р. №114. С.244-252.;
5. Попрас В. О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2008. 20 с.;
6. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. №30. Ст. 542. URL <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення 14.03.2018 р.);
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених : Закон України від 07.09.2016 р. №1492-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. №43. Ст. 736. URL <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1492-19> (дата звернення 14.03.2018 р.);
8. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів : Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. №23. Ст. 869. URL <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1186-18> (дата звернення 14.03.2018 р.);
9. Про затвердження Положення про Державну виконавчу службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 р. №229. URL <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/229-2014-%D0%BF?test=Up9Mf3o6frtCHRK2Zi/iju4mHI4lws80msh8Ie6> (дата звернення 14.03.2018 р.);

10. Про пробацию : Закон України від 05.02.2015р. № 160-VIII. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19> (дата звернення 20.03.2018 р.);
11. Смирнов А. А. Штраф у кримінальному праві України. Право і безпека. Київ, 2005 р. №4. С. 168-171.;
12. Стан здійснення судочинства (1 півріччя, 9 місяців 2017 р.). URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/F137F88C3D532965C22581D4003A6158](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/F137F88C3D532965C22581D4003A6158) (дата звернення 14.03.2018 р.);